

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ГУМАНІТАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до семінарських занять та самостійної роботи
з дисципліни «Історія та теорія демократії»
для здобувачів освітнього ступеня «магістр»
спеціальності 033 Філософія
денної форми навчання

Черкаси
2018

УДК 321.7 (07)
М54

Затверджено Вченою радою ФГТ
протокол № 3 від 08.10.2018 р.
згідно рішення кафедри філософських і
політичних наук,
протокол № 4 від 03.10.2018 р.

Упорядник: Кожем'якіна О.М., к.ф.н., доцент
Рецензент: Кулешов О.В., к.ф.н., доцент

М54 **Методичні** рекомендації до семінарських занять та самостійної роботи з дисципліни «Історія та теорія демократії» для здобувачів освітнього ступеня «магістр» спеціальності 033 «Філософія» денної форми навчання / [Електронний ресурс] / [Упоряд. О.М. Кожем'якіна]; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т – Черкаси: ЧДТУ, 2018. – 17 с.

У методичних рекомендаціях міститься інформація щодо підготовки до семінарських занять та самостійної роботи з курсу «Історія та теорія демократії». Подано завдання для підготовки студентів за темами семінарських занять, теми доповідей та презентацій, питання та завдання для самостійного вивчення дисципліни, питання для самоперевірки, перелік необхідної літератури. Для студентів спеціальності 033 Філософія.

УДК 321.7 (07)

Виробничо-практичне
електронне видання
комбінованого використання

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до семінарських занять та самостійної роботи
з дисципліни «Історія та теорія демократії»
для здобувачів освітнього ступеня «магістр»
спеціальності 033 Філософія
денної форми навчання

Упорядник
Кожем'якіна Оксана Миколаївна

В авторській редакції

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Тематичний план дисципліни.....	5
2. Структура семінарських занять.....	6
3. Питання для самоперевірки.....	15
Рекомендована література.....	16

ВСТУП

Метою дисципліни є формування у студентів-магістрів поглибленого розуміння історичних форм та фундаментальних принципів, рис, категорій демократії, оволодіння сучасними методами аналізу особливостей політичних систем за умови переходу до демократії, формування уявлень про труднощі становлення та розвитку демократії в сучасному українському суспільстві.

Завдання дисципліни:

- ✓ усвідомити значення демократії у розвитку сучасного суспільства;
- ✓ дати уявлення про основні інститути, цінності й проблеми демократії;
- ✓ дати уявлення про особливості формування та становлення демократії на різних історичних етапах;
- ✓ усвідомити основні положення ключових теорій та моделей демократії;
- ✓ сформувати навички адаптування позитивного світового демократичного досвіду до умов сучасного українського суспільства;
- ✓ ознайомлення з особливостями глобальних світових процесів та напрямками сучасних демократичних транзитів, виявлення основних небезпек та загроз сучасної демократії.

Предметом дисципліни є принципи та закономірності появи, функціонування, розвитку демократії.

Компетенції, що формуються після опанування дисципліни:

- розуміння основних понять теорії демократії, принципів і складових демократичної держави;
- розуміння класичних та сучасних моделей демократії;
- здійснення аналізу та оцінки міри демократичності документів, рішень, дій різних політичних акторів за допомогою низки емпіричних методів (індексів демократії, зокрема).
- розуміння механізмів протистояння політичним маніпуляціям та зловживанням влади з боку інших політичних суб'єктів;
- здатність визначати передумови демократії;
- здатність аналізувати трансформаційні процеси демократизації;
- спроможність виявляти механізми функціонування інститутів демократії;
- застосування отриманих знань в майбутній професійній діяльності.

Навчальною програмою передбачено вивчення дисципліни на освітньо-професійному рівні магістр. Це теоретична підготовка, практична підготовка на практичних, семінарських заняттях, індивідуальна самостійна робота студента з презентацією результатів у вигляді доповіді.

1 ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

(теми семінарських занять та самостійної роботи)

№ з/п	Тема і завдання	Кількість годин
1	Тема 1. Сутність, передумови та цінності сучасної демократії Цінність політичної свободи. Демократія, рівність, соціальна справедливість. Перспективи еволюції демократії. Глобальна демократизація Загрози демократії.	4
2	Тема 2. Історія становлення та розвитку ідей демократії Порівняльний аналіз афінської та сучасної демократії. Марксистська концепція демократії.	2
3	Тема 3. Новітні доктрини та різновиди демократії Слабкості теорії та практики плюралістичної демократії. Порівняльна характеристика основних різновидів демократії	2
4	Тема 4. Сучасні моделі демократії. Концепція деліберативної демократії Ю. Хабермаса. Модель агоністичної демократії.	2
5	Тема 5. Інститути демократії. Вибори як інститут демократії. Механізми прийняття рішень в українській виконавчій владі. Порівняльна характеристика моделей виконавчої влади.	2
6	Тема 6. Права людини. Порівняльна характеристика громадянських та політичних прав. Приклади дискримінації прав (жінок, дітей) в Україні.	2
7	Тема 7. Громадянське суспільство і демократія. Громадянські цінності українців як політичної нації. Характеристики розвитку громадського сектору в Україні. Соціальний капітал. Мас-медіа. Суспільна думка.	2
8	Тема 8. Сучасний процес демократизації. Альтернативи демократії. Загрози та дилеми демократії. Аналіз чинників, що сповільнюють та блокують демократичний перехід в Україні	2

2 СТРУКТУРА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕМОКРАТІЇ»

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1 ТЕМА 1. ВИТОКИ ТА СУТНІСТЬ ДЕМОКРАТІЇ

План:

1. Виникнення і зміст демократії.
2. Критерії та принципи демократії.
3. Особливості сучасної демократії.
4. Економічні передумови демократії.
5. Соціокультурні передумови демократії.
6. Політичні умови демократії та суспільна довіра.
7. Індекси демократії.
8. Пастки, загрози, межі демократії.

Завдання для самостійної роботи:

- Наведіть основні визначення демократії.
- Проаналізуйте парадокси демократії.
- Обґрунтуйте основні тези праці Ф. Шміттєра «Загрози і дилеми демократії».

Теми для повідомлень:

- Конституюючі ознаки та параметри демократії
- Цінність політичної свободи
- Методологічний апарат дослідження феномену демократії
- Вплив рівня життя на розвиток демократії
- Демократія як соціальний феномен.
- Принципи демократії.
- Соціально-класова характеристика сучасного демократичного суспільства.

Рекомендована література

1. Основи демократії. Підручник / За заг.ред. А.Колодій. Третє вид., оновл. і доп. / Розділ 5. Розвиток громадянського суспільства. – Львів: Астролябія, 2009. – С. 440-479.
2. Гантінгтон С. Три хвили демократизації // Демократія: Антологія, - К. Смолоскип, 2005.
3. Шміттєр Ф. Угрозы и дилеммы демократии // Век XX и мир. 1994. № 7—8.
4. Даймонд Л. Прошла ли «третья волна» демократизации? // http://www.polisportal.ru/index.php?page_id=51&id=131
5. Даль Р. Смещающиеся границы демократических правлений. Часть 1 // http://old.russ.ru/politics/meta/20001018_dahl.html
6. Даль Р. Смещающиеся границы демократических правлений. Часть 2 // http://old.russ.ru/politics/meta/20001023_dahl.html

7. Сартори Дж. Вертикальная демократия // http://www.polisportal.ru/?page_id=51&id=53

8. Кожемякіна О.М. Влада довіри як легітимація порядності та компетентності // Практична філософія. – №1 – 2015 (№55) – С. 8-13.

9. Колодій А. Процес деліберації як складова демократичного врядування // Демократичні стандарти врядування й публічного адміністрування. Матеріали науково-практичної конференції. ЛРІДУ НАДУ. 4 квітня 2008 р. – Львів, 2008. – С. 106-110.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 2

ТЕМА 2. ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ІДЕЙ ДЕМОКРАТІЇ

План:

1. Сутність первіснообщинної демократії.
2. Афінська демократія як деспотія більшості.
3. Доля демократії у середньовічній Європі. Християнське розуміння демократії.
4. Концепції Дж. Локка, Ж. Ж. Руссо, Ш. Монтеск'є. Класична ліберальна демократія.

Завдання для самостійної роботи:

- Складіть таблицю змін антидемократичної та демократичної традицій мислення в історичній перспективі.
- Порівняйте афінську та сучасну демократії
- Підготуйте есе на тему «Доля класичної ліберальної демократії»

Теми для повідомлень:

- Роль держави в становленні нації
- Первісна родоплемінна демократія
- Закономірності змін історичних форм демократії
- Вплив традицій потестарної і військової демократії на появу демократичних держав у Стародавній Греції і Стародавньому Римі
- Християнство та демократія

Рекомендована література

1. Основи демократії. Підручник / За заг.ред. А.Колодій. Третє вид., оновл. і доп. / Розділ 5. Розвиток громадянського суспільства. – Львів: Астролябія, 2009. – С. 440-479.
2. Політологія. Книга перша: Політика та суспільство. Книга друга: Держава і суспільство /А. Колодій та ін. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2002. – С.407-423
3. Ковалевский М. Происхождение современной демократии. – М., 1989. – Т. 1. – 658 с.

4. Арон Р. Демократия и тоталитаризм. – М., 1993.
5. Салмин А. М. Современная демократия: история, структура, культурные конфликты. – М., 1992.
6. Даль Р. Введение в теорию демократии. – М., 2000.
7. Патнам Роберт Д. Творення демократії. Традиції громадської активності в сучасній Італії / Пер. з англ. – Київ: Основи, 2001. – 302 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 3

ТЕМА 3. НОВІТНІ ДОКТРИНИ ТА РІЗНОВИДИ ДЕМОКРАТІЇ

План:

1. Ліберальна демократія: переваги та недоліки.
2. Плюралістична теорія демократії.
3. Елітарна теорія демократії.
4. Партиципаторна (учасницька) теорія демократії.
5. Ідентитарні концепції демократії. Соціалістична теорія демократії.
6. Поліархія Роберта Даля.

Завдання для самостійної роботи:

- Складіть порівняльну таблицю основних теоретичних моделей демократії
  - Порівняйте колективістські, індивідуалістичні та плюралістичні концепції демократії.
  - Визначте переваги та недоліки елітарної демократії
  - Підготуйтеся до дискусії на тему «Теорії демократії: оптимальний варіант для України»

Теми для повідомлень:

- Проблема більшості та меншості в демократії
- Популістська демократія в недемократичних режимах
- Перспективи порівняльної політології
- Демократичний перехід в Україні: здобутки і провали
- Шляхи трансформації посткомунізму
- Хвилі демократизації

Рекомендована література

1. Основи демократії. Підручник / За заг.ред. А.Колодій. – Львів: Астролябія, 2009. – 684 с.
2. Даль Р. Демократия и ее критики. – М.: РОССПЭН, 2003. – 576 с.
3. Демократія: Антологія / Проценко О. (упоряд.). - К.: Смолоскип, 2005. – XXVIII + 1108 с.
4. Бегунов Ю., Лукашев А., Пониделко А. 13 теорій демократии. – СПб.: ИД Бизнес Пресса, 2002. – 240 с.

5. Арон Р. Демократия и тоталитаризм. – М., 1993.
6. Гантінгтон С. Три хвилі демократизації // Демократія: Антологія. – К. Смолоскип, 2005.
7. Салмин А. М. Современная демократия: история, структура, культурные конфликты. – М., 1992.
8. Даль Р. Введение в теорию демократии. – М., 2000.
9. Патнам Роберт Д. Творення демократії. Традиції громадської активності в сучасній Італії / Пер. з англ. – Київ: Основи, 2001. – 302 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 4

ТЕМА 4. СУЧАСНІ МОДЕЛІ ДЕМОКРАТІЇ

План:

1. Консенсусна та мажоритарна моделі демократії А. Ліпхарта.
2. Моделі демократії за Д. Хелдом.
3. Моделі електронної демократії.
4. Моделі «рефлексуючої» демократії.
5. Деліберативна демократія.
6. Модель легальної демократії.
7. Системна демократія Н. Лумана.

Завдання для самостійної роботи:

- Складіть порівняльну таблицю-схему сучасних моделей демократії.
- Проаналізуйте переваги та недоліки деліберативної демократії

Теми для повідомлень:

- Демократія як відповідальне правління
- Модель агоністичної демократії
- Проблеми ліберальної теорії в сучасному світі
- Проблема «кінця історії» в сучасному науковому дискурсі
- Електронна демократія: перспективи впровадження

Рекомендована література

1. Бегунов Ю., Лукашев А., Пониделко А. 13 теорий демократии. – СПб.: ИД Бизнес Пресса, 2002. – 240 с.
2. Гантінгтон С. Три хвилі демократизації // Демократія: Антологія, - К. Смолоскип, 2005.
3. Даль Р. Демократия и ее критики. – М.: РОССПЭН, 2003. – 576 с.
4. Фукуяма Ф. Конец истории? / Ф. Фукуяма // Вопросы философии. – 1990. – № 3. – С. 134–148.
5. Нагорная Н.Е. Современные модели демократии // <http://www.dialogs.org.ua/ru/material/full/2/4456>
6. Баранов Н. А. Трансформации современной демократии / Н. А. Баранов. – СПб.: БГТУ, 2006. – 316 с.

7. Парето В. Трансформация демократии. – М.: ИД Территория будущего, 2011. – 208 с.

8. Пшеворский А. Демократия и рынок. Политические и экономические реформы в Восточной Европе и Латинской Америке. — М., 2000. – 320 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 5 ТЕМА 5. ІНСТИТУТИ ДЕМОКРАТІЇ

План:

1. Політичний процес і демократичне врядування: взаємодія інститутів і політичних акторів.

2. Конституція та її значення. Конституція України та її правовий захист.

3. Призначення, структура, функції, моделі організації й роботи законодавчої влади в розвинених демократіях.

4. Виконавча влада в демократичній державі і поняття публічної адміністрації:

а) Інститут глави держави в країнах розвинутої демократії і в молодих демократіях. Конституційний статус і повноваження президента України. Адміністрація Президента: її роль в управлінні державою і політиці.

б) Структура, способи формування та функції виконавчої влади. Виконавча влада в Україні. Функції та обов'язки прем'єр-міністра й уряду України. Їх взаємозв'язки і взаємозалежність з Верховною Радою та Президентом України.

5. Адміністративний апарат (бюрократія) у структурі виконавчої влади. Традиційні й сучасні підходи до системи державного управління.

Ключові поняття:

демократичне врядування, публічна адміністрація, глава держави, президент, виконавча влада, кабінет міністрів, уряд, прем'єр-міністр, адміністративний апарат, публічне адміністрування, адміністративна реформа, бюрократія.

Завдання для самостійної роботи:

➤ Складіть та поясніть таблицю-схему структурно-функціональних залежностей між суб'єктами влади в Україні.

➤ Підготуйтеся до дискусії на тему: «Концепції врядування і «доброго врядування» в сучасній Україні».

Теми для повідомлень:

- Особливості функціонування публічної адміністрації в розвинутих країнах (США, Велика Британія, Німеччина, Канада та ін.).

- Причини авторитарних і/або кризових тенденцій в системі державного управління в Україні та форми їх прояву.

- Раціональна бюрократія чи патримоніалізм?

- Концепція "публічного менеджменту": демократизація чи комерціалізація управління?

Рекомендована література

1. Основи демократії. Підручник / За заг.ред. А.Колодій. / Розділ 5. Розвиток громадянського суспільства. – Львів: Астролябія, 2009. – С. 440-479.
2. Політологія. Книга перша: Політика та суспільство. Книга друга: Держава і суспільство /А. Колодій та ін. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2002. – С.407-423
3. Основи демократії. Права людини та їх забезпечення в умовах суспільних змін: Навч. посібн. // О.В. Філонов, В.М. Субботін, В.В.Пашутін, І. Я. Тодоров. — К.: Знання, 2006. — 215 с.
4. Кравченко В. В. Конституційне право України: Навч. посібник. Вид. 3-тє, виправл. і доповн. – К.: Атіка. – 2004. – 512 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 6

ТЕМА 6. ПРАВА ЛЮДИНИ

План:

1. Поняття та загальна характеристика прав і свобод людини і громадянина.
2. Історичний розвиток прав і свобод людини і громадянина.
3. Види прав і свобод людини і громадянина. Система прав і свобод людини і громадянина в Україні.
4. Гарантії прав і свобод людини і громадянина.
5. Юридичні обов'язки людини і громадянина.
6. Міжнародні стандарти прав людини

Завдання для самостійної роботи:

- Вкажіть відмінності між різними поколіннями прав і свобод людини і громадянина.
- Здійсніть порівняльну характеристику громадянських та політичних прав.
- Наведіть приклади дискримінації прав (жінок, дітей) в Україні
- Охарактеризуйте систему прав і свобод людини і громадянина в Україні.
- Проаналізуйте гарантії прав і свобод людини і громадянина.
- Підготуйте мультимедійну презентацію «Система прав і свобод людини і громадянина».

Теми для повідомлень:

- Ідеї прав людини в античності і середньовіччі.
- Ліберальне трактування прав людини.
- Права людини і проблема їх реалізації в сучасному світі.

- Права людини як критерій гуманізму політики.
- Український варіант інституту омбудсмена.

Рекомендована література

1. Бойко В.Ф., Євдокимов В.О., Юлдашев О.Х. Право людини на правосуддя (Судове право України): Навч. посіб. – К.: «Варта»; МАУП, 2003. – 256 с.
2. Всеобщая декларация прав человека // <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. // <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Кравченко В. В. Конституційне право України: Навч. посібник. Вид. 3-тє, виправл. і доповн. – К.: Атіка. – 2004. – 512 с.
5. Конституційне право України: Підручник / За ред. В. Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 2003. – 734 с.
6. Міжнародні правові інструменти захису прав і свобод людини. – Чернігів: ГО ЦСД «Доброчин», 2004. – 40 с.
7. Основи демократії. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. А. Колодій. — К.: Ай-Бі, 2002. — 684 с.
8. Основи демократії. Права людини та їх забезпечення в умовах суспільних змін: навчальний посібник / О.В. Філонов, В.М. Субботін, В.В. Пашутін, І.Я. Тодоров. – 2-ге вид., виправл. – К.: Знання, 2008. – 215 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 7

ТЕМА 7. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І ДЕМОКРАТІЯ

План:

1. Громадянське суспільство: суть, історія становлення.
2. Інституції та функції громадянського суспільства в Україні.
3. Посткомуністична трансформація та громадянське суспільство.
4. Розвиток громадянського суспільства у незалежній Україні.

Ключові поняття:

Неформальна інституція, громадянське суспільство, громадянська спільнота (цивільна громада), соціальний капітал, мережі соціальних зв'язків, соціальні норми, навички колективних дій, громадянськість, громадянські чесноти, громадянські цінності, солідарність, толерантність, соціальна відповідальність, генералізована довіра.

Завдання для самостійної роботи:

➤ Врахуйте звичаї, особливості менталітету, економічні та правові умови життя українського народу та складіть перелік сприятливих і несприятливих чинників для розвитку громадянського суспільства в Україні.

Теми для повідомлень:

- Труднощі процесів демократизації українського суспільства

- Ціннісні доміанти громадянського суспільства
- Проблема аполітичності сучасної молоді
- Основні віхи історичної еволюції ідеї громадянського суспільства

Рекомендована література

1. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості. — Львів: Літопис, 2000. — С. 58-74; 75-96; 102-119.
2. Колодій А.Ф. На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні. Монографія. — Львів: Червона Калина, 2002. (Розділи 2, 6).
3. Норт Д. Інститути, процеси та функціонування економіки. Київ: Основи, 2000. — Розд. 5. Неофіційні обмеження. — С. 51-62.
4. Патнам Р. Творення демократії. Традиції громадської активності в сучасній Італії. Київ: Основи, 2001. — С. 105-148 (Розділ 4); С. 199-226 (Розділ 6).
5. Токвіль А. Про демократію в Америці. — К.: Всесвіт, 1999. — С. 7-15; 21-32; 63-92; 149-167; 197-201; 216-226; 244-253; 409-428.
6. Патнам Р. Творення демократії. Традиції громадської активності в сучасній Італії / Пер. з англ. — Київ: Основи, 2001. — 302 с.
7. Кін Дж. Громадянське суспільство. Старі образи, нове бачення. — Київ: "К.І.С."; "АНОД", 2000. — 191 с.
8. Кістяківський Б. Держава і особистість / В кн.: Б. Кістяківський. Вибране. — Київ: Абрис, 1996. — С. 237-274.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 8

ТЕМА 8. СУЧАСНИЙ ПРОЦЕС ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ

План:

1. Перехід як процес трансформації недемократичних режимів у демократичні.
  - а) Передумови і рушійні сили змін. Стадії перехідних процесів.
  - б) Трансформація еліт і типи переходів.
  - в) Порівняння траєкторії переходу до демократії в Польщі та Україні.
  - г) Помаранчева революція та Революція гідності в Україні і їх вплив на процес переходу.
2. Проблема вимірювання «демократичності» режимів і сучасний політичний режим в Україні
  - а) Поняття стійкої (консолідованої) демократії та її критерії.
  - б) Концепція «поліархії» і можливості її застосування до вимірювання демократичності політичної системи в Україні.
  - в) Оцінки та узагальнення "Дому свободи" (Freedom House) щодо поступу демократії в світі та в Україні на початку ХХІ ст.

Ключові поняття:

Посткомуністична трансформація, демократичний перехід (транзит), етапи і стадії переходу, тип переходу; типи політичного режиму, демократія, критерії демократії, моделі демократії, консолідація демократії; стійка (стабільна, консолідована) демократія; поліархія; напів-демократія і змагальний авторитаризм, гібридний режим; зміна політичного режиму, «великі» і «малі», «мирні» і «насильницькі» «ідеологічні» та «електоральні» революції; «оксамитові (кольорові) революції», завдання революцій, постреволюційний синдром.

Завдання для самостійної роботи:

- Розкрийте суть «теорій переходу».
- Проаналізуйте основні суперечності процесів демократизації посткомуністичних країн.
- Проаналізуйте альтернативи демократії, загрози та дилеми демократії.

Теми для повідомлень:

- Теоретичні прогнози оптимальних моделей демократії для України
- Теорія переходу або транзитології
- Умови і можливості демократичного розвитку
- Оптимальні шляхи демократичних перетворень

Рекомендована література

1. Основи демократії. Підручник / За заг. ред. А.Ф. Колодій. – Львів: Астролябія, 2009. – С. 108-142.
2. Трансформація в Польщі і в Україні: Вибрані аспекти / За редакцією А. Антошевського, А. Колодій, К. Ковальчика. – Wrocław, 2010. – 746 с. (польс. і укр. мовами). – С. 373-427.
3. Гантінгтон С. Три хвили демократизації // Демократія. Антологія. Упор. Олег Проценко. – Київ, Смолоскип, 2005. – С. 574-582.
4. Колодій Антоніна. Загальмована трансформація і майбутнє української мрії про демократичну правову державу // Агора. Українські перспективи. – Випуск 12. – К.: Стилос, 2013. – С. 5-20.
<http://www.kennan.kiev.ua/kkp/content/publications/Agora12.pdf>
5. Акерман Б. Майбутнє ліберальної революції. Перекл.з англ. // Ї. Незалежний культурологічний журнал. 2004 – Число 34. – <http://www.ji.lviv.ua/n34texts/akerman.htm>
6. Афонін Е.А., Суший О.В., Усаченко Л.М. Закономірності та особливості суспільно-трансформаційних процесів в Україні // Український соціум. – 2011. – № 4. – С. 7-30.
7. Бжезинський З. Великі перетворення // Політологія посткомунізму. Політичний аналіз посткомуністичних суспільств. – Київ, 1995. – С. 103-118.
8. Даймонд Л. Визначення та розвиток демократії / В кн.: У пошуках правильної парадигми. Концептуальні перспективи посткомуністичного

переходу у країнах Східної Європи. – Київ: Канадсько-український проект „Демократична освіта”. – С. 47-73.

9. Растоу Д.А. Переходи до демократії: спроба створення динамічної моделі // Демократія: Антол. / Упоряд. О. Проценко.– К.: Смолоскип, 2005.– С. 583-604. (Растоу Д. Переходы к демократии: попытка динамической модели // Полис. – 1996. – № 5. – С. 5 – 15).

3. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Демократія як соціальний феномен.
2. Принципи демократії.
3. Парадокси демократії.
4. Ціннісні основи демократії.
5. Вплив християнства на розвиток демократії.
6. Демократія: політичний ідеал і політична практика.
7. Політичний плюралізм як принцип демократії: поняття і джерела.
8. Демократія і свобода.
9. Особа і держава: проблема взаємовідносин.
10. Демократія і громадянське суспільство.
11. Теоретичні засади розвитку українського парламентаризму.
12. Моральні цінності демократії.
13. Афінська демократія та причини її кризи.
14. Історичні типи і форми демократії.
15. Елітарні моделі демократії.
16. Колективістські моделі демократії.
17. Політологічний аналіз Загальної Декларації прав людини.
18. Становлення та розвиток громадянського суспільства в Україні.
19. Суспільні рухи та їх вплив на розвиток демократії.
20. Етапи електорального процесу.
21. Соціально-культурні чинники активності людини.
22. Форми політичної участі громадян України.
23. Україна в умовах демократичного транзиту.
24. Сучасні моделі демократії.
25. Основні інститути демократії.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА

1. Основи демократії: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. А.Ф. Колодій. Третє видання, оновлене і доповнене. — Львів: Астролябія, 2009. — 832 с.
2. Основи демократії: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів / Авт. колектив: М. Бессонова, О.Бірюков, С. Бондарук та ін.; За заг. ред. А. Колодій; М-во освіти і науки України, Ін-т вищої освіти АПН України, Укр.-канад. проект «Демократична освіта», Інститут вищої освіти. — К.: Вид-во «Ай-Бі», 2002. — 684 с.
3. Основи демократії. Права людини та їх забезпечення в умовах суспільних змін: Навч. посібн. // О.В. Філонов, В.М. Субботін, В.В.Пашутін, І. Я. Тодоров. — К.: Знання, 2006. — 215 с.
4. Семке Н. М. Політологія. Модульний курс: навч. посібник / Н. М. Семке. — Х. : Торсінг плюс, 2014. — 384 с.
5. Даль Р. Демократия и ее критики. — М.: РОССПЭН, 2003. — 576 с.
6. Демократія: Антологія / Проценко О. (упоряд.). - К.: Смолоскип, 2005. — XXVIII + 1108 с.
7. Бегунов Ю., Лукашев А., Пониделко А. 13 теорий демократии. — СПб.: ИД Бизнес Пресса, 2002. — 240 с.

ДОДАТКОВА

1. Гьофе О. Демократія в епоху глобалізації. — К.: ППС-2002, 2007. — 436 с.
2. Хантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце XX века. — М.: РОССПЭН, 2003. — 368 с.
3. Тилли Ч. Демократия. — М.: ИОП, 2007. — 263 с
4. Андрущенко В.П. Філософія політики. — К.: Знання України. — 2003. — 400 с.
5. Баранов Н. А. Трансформации современной демократии / Н. А. Баранов. — СПб.: БГТУ, 2006. — 316 с.
6. Парето В. Трансформация демократии. — М.: ИД Территория будущего, 2011. — 208 с.
7. Пшеворский А. Демократия и рынок. Политические и экономические реформы в Восточной Европе и Латинской Америке. — М., 2000.
8. Політологія: Навчально-методичний комплекс // Кирилюк Ф.М., Конверський А.Є., Білик В.Ф. — К.: КНУ, 2004. — 697 с. Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-55.html>
9. Політологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. О.В. Бабкіної, В.П. Горбатенка. — К.: Вид. центр «Академія», 2001. — 528 с.
10. Рябов С.Г. Політичні вибори: Навч. посібник. — К.: Тандем, 1998. — 96 с.

11. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки): підручник. — К.: Либідь, 2002. — 576 с.
12. Колодій А. Розвиток громадянського суспільства. - Режим доступу: <http://political-studies.com/?p=166>
13. Липсет, С. М. Некоторые социальные предпосылки демократии: Экономическое развитие и политическая легитимность. // Концепция модернизации в зарубежной социально-политической теории 1950–1960 гг. — М., 2012. — С. 35-86.
14. Дьюи Д. Либерализм и социальное действие // Антология мировой либеральной мысли (I половина XX века). М.: Прогресс, , 2000. – С. 331-385.
15. Фукуяма Ф. Америка на распутье. Демократия, власть и неоконсервативное наследие. / А.Георгиев (пер. с англ.). – М.: АСТ, 2007. – 288 с.
16. Шапиро Иэн. Моральные основания политики. – М.: КДУ, 2004. – 304 с.
17. Демократизація України: програма малих проєктів. Посібник з Навч. посіб. [Електронний ресурс] 14 розвитку громад: Практичний порадник для небайдужих / Кол. авт.: Л.О. Єльчева, І.М. Ібрагімова та ін. - К., - 2007. – 458с. - Режим доступу: <http://www.advohub.org/wp-content/uploads/2014/10/posibnykz-rozvytku-hromad1.pdf>
18. Карась А. Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і некласичних баченнях: Монографія. - Київ; Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. - 520 с. - Режим доступу: http://www.experts.in.ua/baza/doc/download/grom_suspilstvo.pdf
19. Джон Кин. Демократия и гражданское общество. - М.: Прогресс-Традиция, 2001. - 400 с. - Режим доступу: http://www.juristlib.ru/book_6487.html
20. Кожемякіна О.М. Емансипаційні цінності в суспільних трансформаціях: архетиповий підхід // Публічне урядування. – 2016. - № 2. – С. 104-112.
21. Кожем'якіна О.М. Концептуалізація легітимативної функції політичної довіри в сучасному гуманітарному дискурсі [Електронний ресурс] / О. Кожем'якіна // Докса. - 2016. - Вип. 2. - С. 59-69.
22. Митко А. М. Інформаційна демократія: реалії та виклики часу : [монографія] / Антоніна Миколаївна Митко. – Луцьк : Вежа-друк, 2014. – 400 с.